

Pohjois-Pohjanmaan lintutieteellinen yhdistys ry (PPLY)

PL 3000

90014 Oulun yliopisto

5.10.2012

Pohjois-Pohjanmaan liitto

Sepänkatu 20

90100 OULU

kirjaamo@pohjois-pohjanmaa.fi

Pohjois-Pohjanmaan lintutieteellisen yhdistyksen lausunto Pohjois-Pohjanmaan maakuntakaavan 1. vaihekaavan luonnoksesta

Pohjois-Pohjanmaan lintutieteellinen yhdistys (jatkossa PPLY) keskittyy tässä lausunnossa kahteen sen erityisosaamisalueeseen kiinteimmin liittyvään teemaan, soiden käyttöön ja tuulivoimaan.

Maakuntakaavoituksen lähtökohdat

PPLY haluaa aluksi kiittää Pohjois-Pohjanmaan liittoa monilta osin hyvin tehdystä kaavanvalmistelutyöstä. Voimassa olevaan maakuntakaavaan verrattuna PPLY pitää kaavaluonnosta luonnon monimuotoisuuden kannalta askeleena eteenpäin. Kaavanlaadinnan tueksi on tehty useita ansiokkaita selvityksiä ja luonnoksen perusteella vaikuttaa siltä, että maakuntakaavan ohjaava vaikutusta halutaan voimistaa. Taustaselvityksistä erityisesti useita maakunnallista suo-ohjelmaa varten tehtyjä selvityksiä kuten koko suo-ohjelmoproessiakin voidaan pitää edistyksellisinä. Kuitenkaan suo-ohjelma ei kokonaan poista soiden käyttöön liittyviä merkittäviä ristiriitoja. Luonnon monimuotoisuuden kannalta myös maakunnallinen ilmastostrategia – etenkin sen asiantuntijaosioiden suositukset – antaa varteenotettavan lähtökohdan maakuntakaavoitukselle. Sen sijaan kaavoitusta varten tehtyä Pohjois- ja Keski-Pohjanmaan manneralueen tuulivoimaselvitystä ei voida pitää riittävänä ja selvityksen puutteet näkyvätkin 1. vaihekaavan luonnoksessa.

Turvetuotantovarausten mittakaava ja osoittaminen

PPLY pitää hyvänä sitä, että maakuntakaavoituksen taustaskenaarioksi on otettu asteittain vähenevä turvetuotanto. Vähentämisen vauhdin tulee kuitenkin olla nopeampi, jonka lisäksi myös energiatuotteen tuotannon täysimittainen loppuminen on syytä ottaa varteenotettavaksi vaihtoehdoksi. Nykytilanteessa on erittäin tärkeää, että turvetuotantoon ei osoiteta yhtään merkittävältä osin luonnontilaista tai helposti ennallistettavissa olevaa suota kuten ilmastostrategian asiantuntijaosiossakin todetaan.

Turvetuotantoalueiksi on varattava vain merkittävästi muuttuneita, kokonaan syvään ojitettuja soita.

Valtakunnallisen suo- ja turvemaastrategian mukaisen soiden luonnontilaisuusasteikon soveltaminen on periaatteessa edistysaskel, mutta sen käyttämiseen liittyy muutamia varauksia. Luonnontilaisuusasteikko painottaa voimakkaasti soiden vesitaloudelliseen koskemattomuuteen liittyviä tekijöitä. Linnuston kannalta myös moni reunoiltaan kauttaaltaan ojitettu suo – joka näin olleen saa alhaisen luonnontilaisuusluokan – voi edelleen olla arvokas lintusuo. Näin käy erityisesti alueen eteläosan keidassoiden ja toisaalta riittävän laajojen soiden kohdalla. Malliesimerkki tästä on Haapaveden Rahkaneva–Teerineva, jonka luonnontilaisuusluokaksi on merkitty alhainen 2a. Suon reunojen kattavasta ojituksesta huolimatta tämän viettokeitaan keskiosat ovat kuitenkin linnuston kannalta riittävän häiriintymättömät ja laajat. Rahkaneva–Teerineva on PPLY tekemien laskentojen mukaan arvokas lintusuo ja suon linnustollista arvoa korostaa lähialueiden soiden erittäin korkea ojitusaste. Luonnontilaisuusasteikkoon tulee sisällyttää myös suolajeihin ja niiden kantoihin liittyviä kriteerejä.

PPLY esittää lähtökohtaisesti kaikista tu-2 merkinnöistä luopumista, sillä niiden joukossa on epäilemättä useita Rahkaneva–Teerinevan kaltaisia kohteita. TU-1 -merkittyjen soiden joukossa on tarpeeksi tuotantokelpoisia soita, mikäli kokonaan luonnontilansa menettäneiden soiden hyödyntämiseen päätetään toden teolla panostaa. Lisäksi tu-1 -tasoisia soita on varmasti löydettävissä runsaasti lisää, kunhan niiden kartoittamista vain jatketaan. PPLY:n vähimmäisvaatimus on, että kaikki tu-2 -suot käydään vielä kriittisesti läpi ennen seuraavaa kaavoitusvaihetta. Nykytietojen perusteella tämä ei kuitenkaan täysin onnistu (ks. alla), mistä syystä PPLY halua varata itselleen uuden mahdollisuuden yksittäisten kohteiden tarkempaan tarkasteluun.

Kohderajauksen epätarkkuus ja vaikeaselkoisuus

1. vaihekaavan luonnoksesta on vaikea antaa yksityiskohtaisia kohdekohtaisia kommentteja. PPLY ei löytänyt tausta-aineistosta suokohteiden tarkempia rajauskarttoja ja varsinaisen luonnoskartan perusteella rajauksia on mahdotonta arvioida. Tausta-aineistosta löytyvien karttojenkin perusteella alueiden täsmällistä sijoittumista on vaikea hahmottaa. Esimerkiksi edellä mainitun Rahkaneva-Teerinevan kohdalla kartalla on vierekkäin kolme eri merkintää tu-1, tu-2 ja SL-1. Kohde esiintyy samalla nimellä kaavaselostuksessa sekä turvetuotantoon soveltuvien alueiden listalla (Liite 3) että SL1 -alueet soilla -listalla (Liite 4). Turvetuotannon osoittaminen suojeltavaksi esitettävän suon välittömään läheisyyteen on periaatteena arveluttava, mutta tarkemmin tehtyjä ratkaisuja ei voi rajauskarttojen puuttuessa kommentoida.

PPLY esittää, että kaavoituksen seuraavassa vaiheessa kaikki kaavaan merkityt kohteet numeroidaan jo itse kaavakartalle, kuten mm. Keski-Suomen maakuntakaavassa on tehty. Kohteisiin liittyvät tausta-aineistot järjestetään ja esitetään selkeästi kartalla olevien numeroiden mukaan. Jokaisesta kohteesta esitetään myös tarkempi karttarajaus. Tarkemmat rajaukset ovat tärkeitä kansalaisten riittävän tiedonsaannin vuoksi ja myös siksi, että ne lisäävät maakuntakaavan ohjausvaikutusta. Epämääräiset karttamerkinnät jättävät alemmilla kaavoitustasoilla liikaa tulkinnanvaraa.

Kohdemerkintöjen sitovuus

PPLY:lle on toistaiseksi epäselvää kuinka sitovia turvetuotantoon soveltuvien alueiden merkinnät ovat. Periaatteen tulisi joka tapauksessa olla sellainen, että maakuntakaavan turvetuotantomerkinnät voidaan jättää huomioimatta alemmalla kaavoitustasolla. Toisin sanoen alue- ja kuntatasolla täytyy olla mahdollisuus sivuuttaa turvetuotantovarausta osoittava merkintä, mikäli siihen ilmenee tarkemmissa selvityksissä tai muuten aihetta. Turvetuotantovaruksella osoitettuja alueita tulee olla mahdollisuus käyttää muihin tarkoituksiin tai jättää alueet kokonaan vaille varsinaista/nimettyä käyttöä. Kuitenkin maakuntakaavan pitää olla riittävän sitova toisin päin: turvetuotannon aloittamisen tulee olla pääsääntöisesti mahdollista vain maakuntakaavassa siihen osoitetuilla alueilla.

Turvetuotantoalojen jälkikäyttö

Maakuntakaavaluonnoksessa on esitetty yksi uusi turvetuotannon jälkikäytön kehittämiseen soveltuva alue, Haapaveden Piipsanneva. Tämän lisäksi voimassa olevassa maakuntakaavassa on kaksi vastaavaa aluetta Kuivaniemellä. PPLY haluaa korostaa käytöstä poistuneiden turvetuotantoalueiden jälkikäytön merkitystä luonnon monimuotoisuuden, hiilensidonnan ja pintavesien ekologisen tilan parantamisen kannalta. PPLY toivoo maakuntakaavan ohjaavan myös tätä toimintaa nykyistä voimakkaammin. Jälkikäyttömuodoista ennallistamisella ja kosteikkojen perustamisella on positiivisia vaikutuksia edellä mainituille tavoitteille. Etenkin alueilla, joilla soiden ojitusaste on korkea, yli 80 %, ennallistamisella ja kosteikkojen perustamisella on mahdollista vahvistaa voimakkaasti vähentyneiden suo- ja kosteikkolajien kantoja.

Metsäntutkimuslaitoksen jälkikäyttöselvityksen (Kittamaa ja Tolvanen 2012) linjaukset suositeltujen jälkikäyttömuotojen maantieteellisestä painotuksesta eivät ole luonnon monimuotoisuuden, hiilensidonnan ja pintavesien ekologisen tilan parantamisen näkökulmasta perusteltuja:

"Pohjois-Pohjanmaan turvetuotantoalueiden jälkikäyttöä voidaan linjata niin, että ennallistamista ja kosteikkojen perustamista keskitetään maakunnan pohjoisosaan ja olemassa olevien luonnon monimuotoisuuden kannalta tärkeiden kohteiden sekä virkistys- ja luonnonsuojelualueiden läheisyyteen. Pelto- ja laidunala keskitetään maakunnan eteläosaan, jossa porotalous ei tuota ristiriitatilanteita."

Ennallistamista ja kosteikkojen perustamista tulisi keskittää nimenomaan maakunnan eteläosiin, missä suoluonnon tila on heikoin. Täällä pienialaisellakin kosteikolla voisi olla varteenotettava paikallinen merkitys suolajeille. PPLY haluaa huomauttaa, että Metsäntutkimuslaitoksen raportista maakuntakaavoituksen suuntaviivaksi nostetusta jälkikäyttölinjauksesta ei ole tietävästi käyty kriittistä keskustelua suo-ohjelmahankkeen parissa, vaan se on raportin kirjoittaneiden tutkijoiden oma näkemys asiasta.

Turvetuotantoalueiden keskittäminen Pärjänsuon ympäristöön

Maakuntakaavaluonnoksessa tehtyä ratkaisua uusien turvetuotantoalueiden keskittämisestä Pudasjärven Pärjänsuon alueelle PPLY pitää epäonnistuneena. Alueella on toistaiseksi verrattain vähän turvetuotantoalueita ja sen soilla on edelleen runsaasti luontoarvoja. PPLY:n tekemissä selvityksissä alueen soilla on tavattu edelleen varsin monipuoliset ja vankat suolintukannat, joihin kuuluu muun muassa riekko, metsähänhi ja muuttohaukka. Metsästäjiltä kerättyjen tietojen mukaan alueen suot ovat myös merkittäviä metsähänhien syysmuuton aikaisia kerääntymis- ja levähdysalueita. Turvetuotantovarausten joukossa on selvästi vääriä kohteita kuten Ahosuo (61.51-101), Koivusuo (61.51-102) sekä pohjoinen ja eteläinen Ruostesuo (61.51-103 ja 61.51-104), jotka kuuluvat olennaisena osana Penikkasuo muuttohaukkareviiriin. On selvää, että kyseinen haukkareviiri autoituisi, mikäli kaikki haukkaparin saalistusmaina toimivat ympäristön suot otettaisiin turvetuotantoon. Erityisen perusteeton on myös Ukonsuo (61.51-105) tu2-merkintä, jota PPLY vaatii poistettavaksi. PPLY:n kartoituksissa suolla on tavattu käytännössä kaikki luonnontilaiset suon peruslinnut, joiden joukossa olivat mm. vaarantuneet (VU) keltävästäräkki ja pohjansirkku.

Kokonaisuudessaan PPLY pitää Pärjänsuon kohdevalintaa vääränä ja tuotantovarausten keskittämistä jollekin tietylle alueelle periaatteena huonona. Ainoastaan Pärjänsuon ydinalueen tu1-merkityt kohteet voidaan säilyttää maakuntakaavassa, mikäli on varmaa, ettei niistä aiheudu kuormitusta Livojokeen, jossa esiintyy erittäin uhanalaista jokihelmisimpukkaa.

Soidensuojelun kehittäminen

Erityisen hyvänä ja oikeaan osuneena PPLY pitää Muhos–Utajärven suuren suoaltaan (Kivisuo–Lääväsuo–

Räkäsuo–Vehkasuo–Muuraissuo) osoittamista erityiseksi soidensuojelun ja virkistyskäytön kehittämisalueeksi. Alueen valinnalle on vankat luonnontieteelliset perusteet, minkä lisäksi kohteen sijainti Oulun lähistöllä nostaa sen virkistyskäyttömerkitystä. PPLY ehdottaa, että Kivisuo–Lääväsuo–Räkäsuo–Vehkasuo–Muuraissuon suoallas voitaisiin nostaa jopa uudeksi maakunnalliseksi suokansallispuistoehdokkaaksi jo tiukasti suojellun Olvassuon sijaan. Uuden kansallispuiston perustaminen nimenomaan suovoittoiselle alueelle olisi erityisen perusteltua, sillä suot ovat SYKEN tekemän selvityksen mukaan aliedustettuina suomalaisessa kansallispuistoverkostossa. Kivisuo–Lääväsuo–Räkäsuo–Vehkasuo–Muuraissuon soiden sijainti olisi paljon Olvassuota edullisempi muun muassa suomatkailun ja ympäristökasvatuksen näkökulmista.

Kivisuo–Lääväsuo–Räkäsuo–Vehkasuo–Muuraissuon ohella PPLY pitää aivan yhtä perusteltuna vastaavien rajausten tekemistä myös Iso Lamujärven seudun soille Pyhännällä (Kansanneva–Kurkineva–Lähdeneva–Tattarineva–Iso Hangasneva) sekä Kärppäsuu–Saunajärven seudun soille Pudasjärven länsireunalla (Epäilyksensuo–Iso Kalliosuo–Ruunasuo–Kärppäsuu–Murtosuo–Puronlatvasuo–Vengassuo). PPLY on kerännyt näiden alueiden soilta mittavan havaintoaineiston, jonka perusteella molempia voidaan pitää yhtä lailla merkittävinä suoluonnon keitaina. Erityisesti Iso Lamujärven ympäristön suoaltaan suojelun ja virkistyskäytön kehittämiseen tulisi panostaa, sillä vastaavaa kokonaisuutta ei voimakkaasti ojitetusta maakunnan eteläosasta muualta löydy.

Happamat sulfaattimaat

Happamista sulfaattimaista aiheutuva vesistökuormitus on yksi Suomen tämän hetken suurimmista ympäristöongelmista. Pohjois-Pohjanmaan rannikkoalueen erityispiirteisiin kuuluvien happamien sulfaattimaiden esiintymisestä on saatu viime vuosina paljon uutta tietoa (CATERMAS ja HaKu -hankkeet). Samoin on tutkittu sulfaattimailta lähtevän happaman vesistökuormituksen syntymekanismeja ja etsitty keinoja kuormituksen ehkäisemiseen (mm. SuHe-hanke). PPLY esittää, että kartoituksissa löydetty happamat sulfaattimaat merkitään maakuntakaavaan ja niille osoitetaan suunnittelumääräys, joka kieltää alueiden kuivattamisen happamaan savikerrokseen saakka. Vähintään maakuntakaavamerkinnällä on kehoitettava kiinnittämään erityistä huomiota siihen, että alueilla tapahtuva maankäyttö ei aiheuta erityistä vesistökuormitusta. Sulfaattisavialueilla esimerkiksi maataloudessa tulee käyttää säätösalaojitusta ja/tai muita kuormitusta ehkäiseviä kuivatus- ja viljelytekniikoita, metsien kunnostusojituksia tulee välttää ja riskialueille ei saa avata uusia turvetuotantoalueita. 1. vaihekaavan luonnoksessa on uusia turvetuotantoalueita esitetty todennäköisille sulfaattisavimaille ainakin Siikajoen Saarikosken seudulla. PPLY kehottaa selvittämään muun muassa tu1-merkityt Mantilanmaa–Kaitaankankaan (57.01-103), Huhtineva–Tapaninnevan (57.08-101) ja Pullinevan (57.01-102) alueet ja poistamaan ne kaavasta, mikäli niiden todetaan sijaitsevan sulfaattisavialueella.

Yksittäiset suokohteet

Siikalatvan Pikarinevan EO-tu -merkintä lienee väärässä kohdassa, noin kilometri sen todellista sijaintia koillisempana. Tästä syystä uuden alueen (57.07-101) tu-1 -merkintä on erikoisessa paikassa, jotakuinkin nykyisen tuotantoalueen kohdalla. Mikäli tu-1 -merkinnällä tarkoitetaan Pikarinevan pohjoisosaa, tulee se poistaa luontoarvojen vuoksi. Pikarinevan pohjoisosat ovat edelleen luontoarvoiltaan arvokkaita kuten PPLY:n tekemät kartoitukset osoittavat. Pikarinevan osalta on syytä muistaa, että kohde kuului alkuperäiseen soidensuojelun perusohjelmaan. Pikarineva oli seudun arvokkain lintusuo vielä 1970-luvulla ja mm. muuttohaukan tiedetään pesineen siellä. Kuitenkaan sen suojelua ei koskaan toteutettu useiden suon luonnontilaa muuttaneiden toimenpiteiden vuoksi. Nykyisellään monet alueen ojituksista ovat ennallistumassa kohti luonnontilaa. Lisäksi Turveruukki Oy:n edustaja on kertonut PPLY:n edustajalle, ettei yhtiöllä ole tarvetta laajentaa toimintaa suon pohjoisosiin.

Limingan Nuoluannevalle uusi tuotantoaluevaraus (tu-1 58.02-101) ei saa estää valtakunnallisestikin

harvinaisen Mustajoen bifurkaatiosysteemin mahdollista ennallistamista tulevaisuudessa. Koska Mustajoen bifurkaatiouoma tunnetaan heikosti, liittää yhdistys lausuntoonsa kohteesta kertovan lehtiartikkelin. Lisäksi PPLY haluaa huomauttaa, että Pohjois-Pohjanmaan metsäkeskuksella on kansainvälisen Waterpraxis-projektin seurauksena syntynyt suunnitteluhanke käynnissä alueen läpi virtaavan Jouttenoisen valuma-alueella. Hankkeen tavoitteena on etsiä ratkaisuja metsätalouden vesiensuojeluun muun muassa luontaisia kosteikkoja hyödyntämällä ja vanhoja uomia kunnostamalla. Mahdollinen turvetuotanto tulee sovittaa yhteen Mustajoki–Jouttenoisen kunnostuksen ja Metsäkeskuksen suunnitelmien kanssa. Lisäksi on tarkasti arvioitava, millaisia riskejä Siikajoesta Mustajoen kautta alueelle purkautuva tulvavesi aiheuttaisi mm. turvetuotannon vesiensuojelulle.

Kärsämäen Onkinevan ja Pyhännän Kuohunevan se-1 merkintöjen tulee jatkossa muuttua SL-1:ksi tai vähintään luo-1:ksi kohteiden luontoarvojen perusteella. Onkineva oli PPLY:n kesän 2010 suolinnustokartoitusten arvokkain lintusuo ja myös Kuohunevalla tavattiin monipuolinen ja runsas suolinnusto, muun muassa yksi Pohjois-Pohjanmaan suurimmista pikkukuovitiheyksistä.

Pyhännän Patasuo (tu2 54.08-107) on ennallistettavissa oleva suo, jonka tuotantoon ottamisella on voimakas paikallinen vastustus. Soidensuojeluohjelman valmisteluvaiheessa, ennen Vapo Oy:n alueella tekemiä aavistusojituksia, kohde listattiin seudun arvokkaimpien soiden joukkoon. 1. vaihekaavan luonnoksessa esitetyn tu2-rajauksen sisälle sijoittuu myös runsaasti luonnontilaisia alueita, joilla tavataan PPLY:n kartoitusten mukaan monipuolinen luonnontilaisen suon linnusto. Kohde tulisi sisällyttää edellä ehdotettuun Iso Lamujärven seudun soiden virkistyskäytön ja suojelun kehittämisalueeseen.

Kärsämäen Paskoneva–Mullikkoneva N:n (53.08-101) tu2 -merkintä on poistettava äärimmäisen uhanalaisen linnun reviirin vuoksi. Tarkemmat tiedot tästä erityistä suojelua vaativasta lajista saatte suoraan PPLY:ltä.

Kärsämäen Savinevan (54.08-103) tu2 -merkintä tulee poistaa, koska tämä laaja suoalue on edelleen pääosin luonnontilainen ja sen linnustoarvoja ei ole kartoitettu. Sama koskee läheistä, hieman pienempää, mutta niin ikään pääosin luonnontilaista Rimpinevaa (tu2 57.06-109). Viimeksi mainitun kohteen keskellä on vesilain suojelema luonnontilainen lampi.

Siikalatvan Suninneva (tu-2 57.01-104) on pääosin luonnontilainen keidassuo, jonka luonnontilaan reunaojitukset ovat vaikuttaneet vain vähän. Sen tu-2 -merkintä on poistettava.

lin Tora-aapa–Laukkulampien (63.01-104) tu2-merkintä on poistettava luontoarvojen vuoksi. Suolta on mm. pesimäaikainen metsähanhahavainto, jonka lisäksi sillä tavataan monipuolisesti myös muita suolintuja. Laukkulampien alue tulisi liittää Iso Hirviaapa–Lähteenaavan Natura-alueeseen (FI1101400), johon sen olisi suoaltaan hydrologisen kokonaisuuden vuoksi alun perinkin kuulua.

lin Polvisuon EO-tu -merkintä on liian laaja eikä vastaa todellisuutta. 1. vaihekaavan luonnoksessa esitetyn aluerajauksen luoteisimmalle osalle ei ole ympäristölupaa. Alue on todellisuudessa luonnontilaista suota. Polvisuon luonnontilaiset osat olivat PPLY:n kesällä 2011 tekemien kartoitusten arvokkaimpia lintusuita (Repo ja Auvinen 2011). Ne ovat jo turvetuotantoon menneiden lähialueiden vuoksi tärkeä reservaatit Oijärven eteläpuolen suolinnuille.

Oulun Röytänsuo (kaavaselostuksessa virheellisesti Röytänneva) luo-1 -merkintä on hyvin perusteltu. Sen sijaan suon luoteispäähän Haaposuolle rajattu se-1 -alue ei saa realisoitua turvetuotantovarauksena, vaan Haaposuon oikea merkintä olisi todennäköisesti luo-1 tai SL-1.

Pintavesien ekologisen tilan parantaminen

Vesiensuojeluun liittyvien ratkaisujen kommentoiminen on tässä vaiheessa vaikeaa, sillä esimerkiksi suo-

ohjelmahankkeeseen liittyvät vesistöselvityksen ovat vasta alkaneet. Kuitenkin pintavesien hyvän ekologisen tilan saavuttaminen EU:n vesipuitedirektiiviä noudattaen tulee olla myös maakuntakaavoituksen keskeinen lähtökohta. Tähän tulee kiinnittää kaavan jatkovalmistelussa erityistä huomiota ja mm. kaikki turvetuotantovaraukset käydä läpi vesiensuojelun näkökulmasta.

Lintujen valtakunnallisesti tärkeät muuttoreitit

Tuulivoimala-alueisiin liittyen PPLY ehdottaa valtakunnallisesti tärkeiden muuttoreittien merkitsemistä maakuntakaavakarttaan. Käsitys muuttoreiteistä on tarkentunut viime vuosien aikana huomattavasti, mutta maakuntakaavaluonnoksessa tämä tieto ei valitettavasti vielä täysin näy. PPLY esittää tämän lausunnon liitteessä x alustavan kartan tärkeimmistä muuttoreiteistä. PPLY on valmis tarkentamaan tuota karttaa ja laatimaan sen pohjaksi julkaisun, johon kootaan yhteen 2000-luvulla muuttoreiteistä kerätty mittava havaintoaineisto, jonka muodostavat muun muassa noin 12 eri rannikonläheisen tuulivoimahankkeen YVA-arviointeja varten laaditut muuttotarkastelut (ml. Maanahkiaisen ja Suurhiekan mittavat seurannat sekä Raahen eteläisten tuulivoimapuistojen yhteistarkkailun tulokset) ja harrastaja-aineistot muun muassa Siikajoen Tauvon lintuasemalta ja lin Myllykankaalta.

Muuttoreittimerkinnällä voitaisiin paikata manneralueen tuulivoiselvityksen puutteita ja parantaa maakuntakaavan tuulivoimarakentamista ohjaavaa vaikutusta. Muuttoreittien kanssa päällekkäiset tuulivoimalamerkinnät tulee poistaa. Vaihtoehtoisia tuulivoima-alueita on löydettävissä muuttoreittien ulkopuolelta kauempaa mereltä tai sisämaasta. Perustellummat merkinnät ja voimakkaampi maakuntakaavaohjaus vauhdittaisi kaavoitus- ja rakentamisprosesseja, jolloin tuulivoimatuotannon tavoitteiden saavuttaminenkin olisi realistisempaa. PPLY esittää, että muuttoreitit merkittäisiin luo-1-merkinnällä tarkennuksella, että korkeita lintujen lentoesteitä ei tule rakentaa ko. alueelle. Vaihtoehtoisesti voitaisiin kehittää jokin toinen merkintätapa (esim. viheryhteystarve), joka yhtä lailla ohjaisi tuulivoimarakentamisen pois lintujen kannalta herkiltä alueilta.

Nykytiedon mukaan seuraavat tuulivoimala-alueiden merkinnät tulee siirtää pois lintujen muuttoreiteiltä tai niiden muotoa tulee muuttaa: Pyhäjoen Mäkikangas (tv-1 308), Siikajoen Isoneva (tv-1 307), Haukiputaan edusta (tv-2) ja lin Myllykangas (tv-1 334).

Maakunnallisesti tärkeiden lintualueiden huomioiminen jatkotyössä

BirdLife Suomen koordinoiman maakunnallisesti tärkeät lintualueet eli MAALI-hankkeen Pohjois-Pohjanmaata koskevat kohderajaukset valmistuvat ainakin soiden sekä muuttoreittien ja muutonaikaisten kerääntymisalueiden osalta vuodenvaihteessa. Muun muassa kaikki tähänastiset suolinnustokartoitusten tulokset julkaistaan, jonka jälkeen ne ovat vapaasti käytettävissä myös maakuntakaavoituksen tausta-aineistona. PPLY toivoo, että MAALI-rajaukset huomioidaan maakuntakaavoituksen jatkotyössä.

Ekosysteemipalvelut ja vihreä infrastruktuuri

Lopuksi PPLY haluaa huomauttaa kahdesta niin globaalilla, EU- kuin kansallisellakin tasolla nousevasta politiikkäkäsitteestä, joiden tulisi liittyä keskeisellä tavalla juuri maakuntatason maankäytön ohjaukseen: ekosysteemipalveluista ja vihreästä infrastruktuurista. Suo-ohjelmahankkeessa ekosysteemipalvelut on jollain tapaa otettukin huomioon, mutta ekosysteemipalveluiden soisi silti näkyvän selvemmin myös itse kaavakartalla. Maakuntakaavaan voitaisiin esimerkiksi rajata erityisiä ekosysteemipalveluiden kehittämisalueita, joilla pyrittäisiin parantamaan muun muassa hiilensidontaa, vesien pidättämistä ja suodattamista sekä luonnon monipuolista virkistyskäyttöä. Ekosysteemipalvelut tulisi liittää keskeisenä käsitteenä ainakin luonnon monikäyttöalueisiin ja turvetuotantosoiden jälkikäytön kehittämisalueisiin. Ekosysteemipalvelunäkökulmasta ja kansainvälisen biodiversiteettisopimuksen tavoitteiden mukaisesti

maakuntakaavoituksessa tulisi esittää myös elinympäristöjen ennallistamisen kehittämisalueita.

Vihreällä infrastruktuurilla tarkoitetaan luontaisten ja biodiversiteettinäkökulmasta arvokkaiden ihmisten luomien alueiden verkostoa, jonka tavoitteena on mm. parantaa lajien mahdollisuutta liikkua alueiden välillä sekä parantaa ekosysteemipalveluiden tuotantoa verkostossa. Juuri maakuntakaavoitus on vihreän infrastruktuurin kehittämisen kannalta erityisen hyvä instrumentti: sen mittakaava on yhtä aikaa riittävän laaja ja yksityiskohtainen toimivan viheralueverkoston luomiseksi. Jatkotyössä PPLY toivookin maakuntakaavaan merkittävän muun muassa lisää perusteltuja viheryhteystarpeita ja edelleen kehittämään niiden ohjausvaikutusta. Vihreään infrastruktuuriin liittyvänä käsitteenä PPLY esittää myös elinympäristötilinpidon ja ei nettohävikkiä -periaatteen (no net loss) soveltamista maakuntakaavoitukseen. Tällä tarkoitetaan sitä, että maakuntakaavassa yhtäällä esitetty luonnonympäristöjä muuttava maankäyttö tulisi aina pystyä kompensoimaan ennallistamistoimin toisaalla. Eli esimerkiksi jokaista uutta turvetuotantoaluetta kohti tulisi esittää kompensatioalue. Mikäli uusi turvetuotantoalue sijoittuu luontoarvojen osalta täysin muuttuneelle turvemaalle, voi kompensatiotoimi olla tuotantoalueen ennallistaminen turpeenoton loputtua. Myös tuulivoimapuistoille tulisi kehittää kompensatiotoimia, joskin tuulivoimapuiston kompensatioalueen ei tarvitsisi vastata koko aluetta, vaan lähinnä voimaloiden vaatiman infrastruktuurin välitöntä pinta-alaa.

Pohjois-Pohjanmaan lintutieteellinen yhdistys ry

Esa Aalto
puheenjohtaja

Ari-Pekka Auvinen
suojelutoimikunnan puheenjohtaja

Liite 1. Lehtiartikkeli Mustajoesta

Liite 2. Luonnos keskeisimmistä (valtakunnallisesti merkittävistä) muuttoreiteistä

Mustajoki on kiehtova kummajainen

Lapsena kuulin enoni puhuvan Saarikosken takamailla sijaitsevasta Mustajoesta, joesta joka ei laske mistään minnekään. Yhdellä kertaa joen vesi saattoi kuulemma virrata etelään, toisella pohjoiseen.

METSÄT joen rannalla olivat jyliä kuin Lapissa ja rannat jyrkkiä. Ja minne joen vesi lopulta katosi, virtasiko se jossain maan alle?

Kävin ensimmäistä kertaa Mustajoella aikamiehenä joitakin vuosia sitten. Ensin jokea ei meinannut löytyä. Tulin liian etelästä, harhailin hakkuuryteiköissä ja putosin heinäni peittämään syvään aurausojaan. Hirvi seurasi hortoiluani epäuskoisena.

Kun Mustajoki lopulta löytyi, alkoi se ensin kuivuneena raatepohjaisena väylänä tumman kuusikon keskeltä. Kohta uomassa oli jo vettäkin, ja joki miltei yhtä leveää kuin Siikajoki näillä seuduilla.

Vaikuttavan uoman loppu tuli kuitenkin jo parin kilometrin päästä. Maan muuttuessa pohjoispäässä alavammaksi joen juoksu katkesi kuin seinään.

Suurtulvien synnyttämä

MUSTAJOKI on tätä nykyä järvimäinen uoma, joka luikertelee hiekkaisen Hartaanselän läpi Hakoperällä Siikajoen ja Lumijoen rajamailla. Leveimmillään se on lähes 30-metrinen ja syvimmillään 4-metrinen riuku ei yllä sen pohjaan.

Kun Siikajoki virtaa samalla kohtaa suoraan idästä länteen, kulkee Mustajoki siihen nähden 90 asteen kulmassa etelästä pohjoiseen.

Maastokartan korkeuskäyriä tarkasteltaessa alkaa Mustajoen arvoitus ratketa. Hartaanselkä patoaa Siikajoen uomaansa ja estää veden pääsyn sen pohjoispuolella oleville alaville suomaille. 50 metrin korkeuskäyrä kulkee Hartaanselkää pitkin. Hiekkaselänteen takaiset Nuoluanjärvi, Kivijärvi ja Pihlajajärvi ovat 47, 43 ja 41 metriä meren pinnan yläpuolella. Koillispuolella Temmesjoen varressa ollaan jo alle 40 metrissä.

Mustajoki lienee siis ollut jonkinlainen tulvanaikainen ylivuotokanava. Esitän arveluni Hakoperällä kesämökkiiän asuvalle Uolevi Väisäselle, 74.

Väisänen nyökyttelee päätään. Siikajoen suurtulvien vedet ovat purkautuneet Mustajokea pitkin

Jouttenoisen ojaan ja sitä kautta Temmesjokeen 10 kilometriä Mustajoelta itään. Kevään vedet ovat siis ikään kuin tulleet katumapääle ja palanneet hyvän matkaa takaisin sisämaahan.

Limingan Kiiskelänkylästä koitoisin oleva Väisänen on kulkenut Mustajoella jo pikkupojasta. Mustajoen pohjoispään reheviltä niityiltä käytiin niittämässä heinäviikatteella. Juuri ja juuri toiselle kymmenilleen ehtineet Uolevi ja hänen veljensä Veikko olivat vuoronperää mukana haraviamiehinä ja vellinkeittäjinä.

–Eräänäkin aamuna Kalle- ja Pertti-setä puhelivat herätessäni, että otapas poika rauhallisesti,

kun siitä tolpillesi nousee. Olimme nukkuneet Uudentalon niityllä heinäladossa, ja kyy oli tullut samalle asialle viereeni. Onneksi kyy ei liikkeelle lähdestäni hermostunut ja sai lopulta keppikyydin ladosta pois, muistelee Väisänen.

Tulvavesien lannoittava vaikutus näkyy Mustajoen alapään vanhoilla niitynpohjilla edelleen. Kasvillisuutta leimaavat lehtomaisten metsien lajit kuten tuomi, kielo ja sudenmarja.

Väisänen mukaan suurempi veden virtailu Mustajoessa loppui pienen sotien jälkeen 40-luvulla, kun Siikajoen kosket perattiin Saarikoskella. Myös samoihin aikoihin patomaisesti peltojen yläpuo-

lulle rakennettu Jokikylä-Saarikoski-tie, niin kutsuttu maaherran pato, on pitänyt tulvavedet pois Hakoperältä.

–Ainakaan 70-luvun alun jälkeen ei tulvavettä ole Mustajokeen sanottavasti valunut, kertoo vuonna 1976 mökkinsä Hakoperälle rakentanut Väisänen.

Paikallisuonnon helmi

Ilkka Tolonen, 80, on asunut koko elämänsä Mustajoen lähistöllä. Lapsuusmuistot 30-luvun suurtulvista ovat yhä kirkkaina mielessä.

Kun joki nousi pellolle, latojen räystäät viivistivät vettä ja veneellä saattoi soutaa kotipihasta Manki-

lankylälle. Saarikoskivilta luvatta lainattujen veneiden kanssa tolskaaminen oli jännittävä ja vaarallistakin puuhaa.

–Mustajoki kuohusi silloin vaahpotopäisenä. Vanhat miehet sanoivat, että täytyy olla venemies, joka laskee Mustajoen tulva-aikaan, kertoo Tolonen.

Tulvien laskettua Mustajoki oli mieluinen uinti- ja kalastuspaikka. Lapset polskivat eteläpuoleen poukamissa ja Mustajoen ahvenia ja haukia tultiin pyytämään kauempainkin. Myös Jouttenoisen varrella olleet tulvalammet olivat kalaisia. Vettä Mustajoessa riitti kesälläkin, kunnes Jouttenoisen laskeva pohjoispään oja kaivettiin auki

Tulvavedet ovat kasanneet puunrungot ristironkeliille Mustajoen pohjoispäähän.

Yksinkertaistetusta kartasta käy ilmi, miten Mustajoki on johtanut tulvavedet Jouttenoisen kautta kymmenkunta metriä Siikajokea alempana virtaavan Temmesjokeen.

Syyskuun alussa ensimmäiset pihlajanlehdet reunustavat uinuvaa Mustajokea. Kuvan ottopaikalla Mustajoen itärannalla on Limingan kunnan ylläpitämä kota.

Ainakaan 70-luvun alun jälkeen ei tulvavettä ole Mustajokeen sanottavasti valunut.”

Uolevi Väisänen

heittokauhaisella kaivinkoneella.

Kysymykseen, milloin Mustajoki lienee syntynyt, ei Tolonen osaa vastata: –Vanhat ihmiset sen ovat voineet tietää, mutta heiltä ei voi enää kysyä. Uolevi Väisänen sen sijaan veikkailee kahta viimeistä vuosisataa, ehkä jopa aivan 1900-luvun alkuakin.

Mutta, miksei Mustajoki voisi olla ikivanhakin?

Bifurkaatiouoma?

Kuivakammin tarkasteltuna Mustajokeelle löytyy hydrologian eli vesitieteen puolelta hieno nimikin. Kysymyksessä on vesistöjävälinen bifurkaatiouoma.

Määrittelyllä tarkoitetaan sitä, että jollakin vesistöllä on kaksi erillistä laskureittä, joista toinen johtaa tässä tapauksessa kokonaan toiseen vesistöön.

Osa Siikajoen vesistön vesistä johtuu Mustajoen ja Jouttenoisen kautta Temmesjoen vesistöön ja laskee lopulta Liminganlahteen.

Maailman suurin bifurkaatiotiojoki yhdistää Karibianmereen laskevan Orinon Amazonasin kautta Atlantiin laskevaan Rio Negroon Etelä-Amerikassa.

Toiseksi suurin bifurkaatiotiojoki löytyy lähempää: Pohjois-Ruotsin Pajalassa Tärännönjoki vie puolet Torniojoen vedestä parikymmentä kilometriä etelämpänä virtaavaan Kalixjokeen.

–Suomessa bifurkaatiotiojokia ja -järviä on mahdollisesti jopa toista sataa, kertoo Suomen ympäristökeskuksen johtava hydrologi Esko Kuusisto.

Matala profiili, tulvaherkkyys ja maankohoaminen ovat omiaan synnyttämään laskuomien jakautumisia. Mustajoesta ei bifurkaatioita selvitetty Kuusisto ole kuitenkaan ole kuullut ennen. Myöskään aivan vastaavaa suurta tulvauomaa ei hänelle muistu mieleen.

Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskuksessa Mustajoki tunnetaan, mutta yksityiskohtaista tietoa ei ole sielläkään. Insinööri Arto Lehdon mukaan sen vesiä on virrannut myös Liminganjokeen.

Hartaanselän lävistyksen jälkeen tulvavedet lienevätkin levinneet suolakeuksilla laajalle, myös Liminganjokeen yhteydessä olevan Nuoluanjärven suuntaan. Mutta Tolosen ja Väisänen tietämyksen mukaan suurin osa vedestä on kuitenkin

aina mennyt Jouttenoisen reittiä Temmesjokeen.

Muisto menneestä

Tänä päivänä ei Mustajoen vesi enää virtaa. Jokunen litra minuutissa saattaa eteläpuolelta valua uomaan ja sama karata pois pohjoisesta.

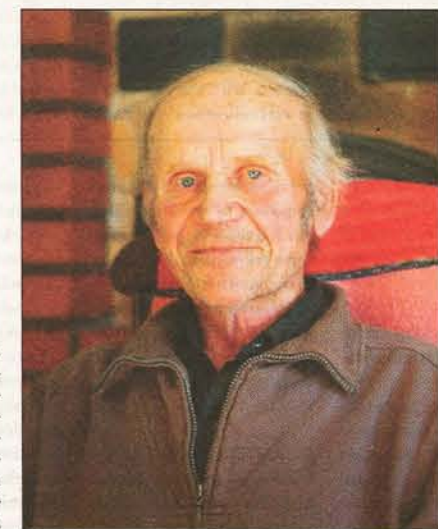
Ilman tulvien kuohuja Mustajoki ilmeisesti soistuu umpeen. Suoreunat tavoittelevat paikoin jo nyt uoman keskiviivaa.

Olisi kiehtova ajatus yrittää elvyttää Mustajokea ohjaamalla siihen jälleen Siikajoen tulvavettä. Mutta liekö tuo nyky-päivän tulvasuojellussa maailmassa enää mahdollistakaan. Vastaansanomista saattaisi olla muun muassa Jouttenoiselle hiljan 120 hehtaarin turvesuon aukaisella Vapolla.

Ilkka Tolonen muistaa Siikajoen kovimpien tulvien kestäneen kolmekin viikkoa. Navetat kastuivat ja kylvyöt viivästyivät. Liikkuminen oli veneiden varassa. Mutta kun tulva laski, oli routa sulanut ja tulvan lannoittamat nurmet pian vihreitä.

Lieneeköhän kukaan koskaan kunnolla laskenut, jäikö tulvimisen nettovaikutus esimerkiksi maataloudelle miinuskuksen vai plussan puolelle? Ainakin Mustajokeelle tulva oli elinehto.

Onko sinulla tietoa tai tarinoita Mustajoesta? Otan mielelläni vastaan palautetta osoitteeseen: toimitus@siikkis.fi tai Siikajokilaakso PL 22, 92401 Ruukki

Hakoperällä, aivan Limingan ja Siikajoen rajalla asuva Ilkka Tolonen muistaa Mustajoen kuohut lapsuudesta.

